

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

Hakemli Dergi

IV. Sayı

SİVAS - 2000

TÜRKMEN IRIMLARI (HALK İNANÇLARI)*

Yrd. Doç.Dr.Durmuş TATLILIOĞLU**

GİRİŞ

Türkmenlerde ırımlara (halk inançlarına) inanmak, halkın hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Türkmen halkının her davranışında ırımların tesiri vardır. İrim sözcüğü Türkmence "ıdım", "edim", "gılım", halkın depdesturlarını (kültürünü) ve inançlarını ifade etmektedir.¹ Bir milletin hayatında o milletin, milli varlığının, özünden bir şey kaybetmeksizin korunmasında ve geliştirilmesinde kültürün ve inançların önemli bir yeri vardır.

Türkmen halkı, dili, edebiyatı, tarihi, sanatı, folkloru, örf, adet ve ananeleri, dini inançları, duygu, düşünce ve idealleri ile diğer toplumlardan farklılık arz etmektedir. Kültürel özellikleri öz ruha ve inançlara bağlı kalmak şartıyla, başka kültürlerle ilişki içinde bulunmak, onlardan da bazı değerleri almak suretiyle devamlı bir gelişme ve yenilenme içindedir. Böylece, çağdaş kültürün alınması, genel dünya kültürü içinde milli düşünce ufkunun da genişletilmesini sağlayacaktır.

Toplumun kültürel özellikleri, örf, adet ve gelenek olarak görülen folklorik uygulamalar, belli bir inancın yansımalarıdır. Bu çalışmada bu tür örneklere sıkça rastlanabilir. Çünkü bir inancın sosyal hayata şu veya bu şekilde bir takım yansımalarının olması kaçınılmazdır. Bu araştırma için gerekli bilgileri toplamak ve toplanan bilgileri kullanılabilir hale getirmek için birçok tekniklerden yararlanılmıştır. Edinilen bilgi ve veriler temelde katılımcı gözleme dayalı olmakla birlikte, bu konuda, literatür taraması yapılmış, kaynak kişilerle görüşülmüştür. Araştırma betimsel ve açıklayıcı nitelikte olmuştur.

A-Genel Bir Bakış

Halk inançlarına din sosyolojisi açısından bakabilmek için önce "ırım" (inanç) kelimesini bir kavram olarak ele alıp tanımlamak gerekmektedir. İnanç; "dış dünyayı idrak etme sonucu zihinde oluşan bir anlayış biçimidir".² Konuya bu açıdan bakılırsa, inanç, özellikle halk inançlarını toplumsal kabullenme, benimseme demek olduğu anlaşılır. Bu bütün değerlere ait olan üst bilgi alanını aşan bir bağlantı ve kabullenıştır. Toplum hayatında üst bünyeyi gösteren inançlar sosyal normlar

* Bu çalışma yazarın 1995-98 yılları arasında Türkmenistan'da sahası ile ilgili yaptığı araştırmalara dayalıdır.

** C.Ü. İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Orazbay ORAYEV, *İrimlar*, Ruh yayını, Aşkabat, Türkmenistan, 1993, s. 3.

² Orhan HANÇERLİOĞLU, *İnanç Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1975, s. 270.

halinde kendini gösterirler. Toplumsal hayatın bünyesinde meydana gelen sosyal bir hadise, geçen tarihi süreç içinde keyfiyet olarak tamamen unutulmuş, gayba ait bir durum olarak kalmış ancak, onun zihinlerde ve vicdanlarda bıraktığı izler daima yad edilmiş ve öylece kabul edilmiş ve zaman içinde halk inançlarını oluşturan bir motif olarak yerini almıştır. Bu nedenle inanç kelimesini onun toplum hayatına yansıyan uygulamalarından kesin çizgilerle ayırmak oldukça zordur.

Sosyolojinin elde ettiği bulgular çerçevesinde baktığımız zaman en ilkelinden en medenisine kadar inançsız bir topluma rastlamak mümkün olmamıştır. Her toplum mutlaka bir düşünceye ve bir inanca sahip olarak karşımıza çıkmaktadır. İnanç insanların özünde olan bir şeydir. Bu inançlar hak olur, batıl olur, semavi olur veya olmaz, her toplumun kendine göre bir inanç sistemi vardır. Dinler sosyal bir olay olarak toplumlarda var olduğu için her din mutlaka toplum kültüründen ve yapısından etkilenmiştir. Bu nedenle ilahi dinlerin hiçbiri eski yerel inançların kalıntılarından kurtulamamıştır. İlahi dinler ile halk inançları sürekli bir etkileşim içinde olmuştur.

Diğ bir milletin kültürünün temel unsurlarından biridir. Aynı zamanda din bir milleti millet yapan değerlerin çoğuna damgasını vurmuştur. Türkmenistan'da ırımlar geçmişe dayalıdır. Türkmenler, ırımlara, örf ve adetlere, dinden daha fazla bağlılık göstermektedirler. Türkmenistan bağımsız olmasıyla birlikte, milli örf ve adetlerine önem vermeye başlamıştır. Türkmen halkı, kendine ait töreleri miras yoluyla bugüne kadar getirmiş ve unutmamıştır.

B-İrim (İnanç)

Telkin yoluyla ortaya çıkan halk inanışları felsefi düşüncelerin, ideolojilerin belirlediği, halkın öyle kabullenmesini istediği inançlardır. Bunlar ahlak, doğruluk, hürriyet ve hayat felsefesi gibi görüşlerdir. Tebliğ yoluyla ortaya çıkan halk inanışları ise; ilahi dinlerin peygamberleri tarafından halka tebliğ edilen ve onların buna inanmaları istenen inançlardır. İlahi dinlerin iman esasları, bu tür inançlardır. Ancak bunların halk inançları içinde ele alınması, halkın inandıkları dinin esaslarını özümseyip, hayatın ayrılmaz parçaları halinde görülmesi gerekmektedir.

Anonim olarak ortaya çıkan inançlarda belli bir telkin ve propaganda vasıtası yoktur. Çoğu zaman bu tür inançlar meçhuliyet üzerine bina edilmiştir. Yani bilinmeyen bir zaman içinde, keyfiyeti kesin olarak bilinmeyen bir hadisenin ortaya çıkmasından sonra doğan bir inanç ögesi, belli bir zaman geçtikten sonra, toplumun genelinde kabul görerek ortak inanç haline gelir. Artık o, toplumun bünyesinde sosyal hayatı şekillendiren normlar haline gelmiştir. Halk inançlarının büyük bir kısmı bu tür inançlardır. Mesela, uğursuzluk inancı gibi.³ Anonim olarak doğan inançların benimsenip yayılmasında, toplumun üzerinde yaşadığı coğrafi şartların, geçmişten getirdikleri sosyal mirasın, grup tecrübesinin büyük etkisi olduğu görülür. Bu gruba giren inançlar tarafından tenkit edilebildiği gibi, toplumların birbirleriyle olan münasebetleri sonucu mevcut inançların muhtevasına yenileri katılabilir. Hatta zaman içinde alıştırma ve telkin vasıtaları kullanılarak yabancı kültür unsurları hissettirilmeden toplumun ortak değerleri haline getirilebilir.

Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi halk inançları gündelik yaşayışla, iktisadi ve ticari davranış şekilleri ile güzel sanatlar ve edebiyatla benzeri yüzlerce konuyu ihtiva eden zenginliğiyle, bunların yer yer manevi ve dini inançlarla

³ Ali ÇELİK, İslam'ın Kabul Veya Reddedtiği Halk İnançları, Beyan yayımı, İstanbul, 1995, s. 21.

ilgi göstermesiyle elbette çok geniş bir alanı kapsamaktadır.⁴ Halk inançları iyisi ve kötüsüyle, halkın öyle olduğuna inandığı, kültürünü o yönde geliştirdiği inançlardır.

Halk inançlarının belirleyici özelliklerinin başında millilik vasfı gelmektedir. Halk inançları bir yönüyle ahlak kuralları, diğer yönüyle de muâşeret kuralları ile benzerlik göstermektedir. Halk inançları, tarihin derinliklerinden süzülerek gelmiş, belli bir takım tecrübelerle şekillenmiş, bir birikim sonucu olarak ortaya çıktığı için değişmezlik özelliği taşımaktadır. Halk inançları genelde meçhuliyet üzerine bina edilmiştir. İnanç ögesini oluşturan asıl etken unutulmuş, ama onun bıraktığı izler kendisini inanç olarak toplumun bünyesinde korumuştur. Herhangi bir inanca sahip olan fert, bu inancın nedenini ve niçin ini bilmez, buna gerek de duymaz. Onun için önemli olan içinde yaşadığı toplumun fertlerinin, öyle olmasına inanmış olmasını istemeleridir. İnanç daha çok düşünce planında olup uygulama olarak hayata pek yansımayan, ama hayatın öyle işlenmesini düzenleyen muharrik bir güç olarak geri planda duran bir özellik gösterir. Yani inanç bir duygu ve düşünce hareketi halinde insanın iç dünyasına hakim olmaktadır.

C- Din ve Halk İnançları İlişkisi

İnsan ilişkileri, gelenek ve göreneklere, adetleri ve inançlarıyla din birbirlerine bağlıdır. Her toplumun kendine özgü medeniyeti, sanatı, edebiyatı, gelenek ve göreneklere, davranış kuralları ve dini inançları vardır. Bütün inançlar asıl kökünü dinden alıp, her toplumda kendi milli karakteri içinde görülmektedir. Örneğin, Hz. Muhammed vasiyetlerinin 105. faslında "hiçbir surette dövme yaptırmak, gece aynaya bakmak, ağız ve burnundan çıkan sıvıyı suya atmak doğru değildir" buyurmuşlardır.⁵ Bu görüş, Kazaklarda, gece aynaya bakıldığı zaman, şeytan insanın canıyla adeta dalga geçer. Özbek halkında ise, gece aynaya bakıldığı zaman, insanın güzelliği gider. Taciklerde ise, insanlar çabuk yaşlanır. Kırgızlarda, insanın ruhu kararır. Türkmen halkında ise, gece aynaya bakıldığı zaman, insanın yüzünde nur kalmayacağına inanılmaktadır. Türkmenlerde suya tükürüldüğünde, servetin ve mutluluğun gideceği inancı bu şekilde yorumlanmış ve öyle inanılmaktadır.

Türkmen halkı arasında, kapının eşiğine başını koyup yatmak, kapı ağzına oturmak ve elini yüzüne tutmak, uygun bir davranış olarak görülmemektedir. Halk inancına göre, ayın ve güneşin insan üzerinde büyük tesiri vardır. Türkmenlere göre, güneşe baktığın yerde oturduğun zaman, boynun ağrır, aya baktığın zaman ise, sara hastalığına yakalanır, kriz geldiği zaman insanlara saldırır. Güneşin ve ayın karşısında olduğun zaman mahrem yerlerini açmak, pantolonunu ayakta durarak giymek uygun görülmez. Türkmen atasözlerinde de "Tanrıdan korkarsan ayak tırnaklarını, Tanrının yarattıklarından utanırsan ellerindeki tırnakları kesersin" denilmektedir. Ayak tırnaklarının kesilmemesinin günaha, el tırnaklarının kesilmemesinin hastalığa neden olacağına inanılmaktadır. Halk inançlarına göre, her işe başlarken sağ ile başlamak gerektiği düşüncesi yaygındır. Yeni gelen geline, eve girdiğinde sağ ayağı ile adım atırılması, yemek yerken sağ elle yenilmesi, pantolon ve ayakkabının önce sağ tarafının giyilmesi gibi.

Türkmenlerde ekmeği tek elinle bölersen günah olur, ayakta yersen şeytan rızıkına ortak olur, ayın ilk ve son gecesi hanımla ilişkide bulunmak doğru değil,

⁴ Hikmet TANYU, "Dini Folklor Veya Manevi Halk İnançları ", A.Ü.İ.F.D. C. XXIII. Ankara, 1980, s. 123.

⁵ Oğulcemal ÇARIYEVA, "Din ve İrınırlar" Vatan Gazetesi, Aşkabat, 17-11-1974, s. 5.

çünkü bu gecelerde çocuk olursa deli olur, çarşamba akşamı hanımınızla ilişkide bulunmayın, eğer bu akşamdan çocuk kalırsa katil ve serseri olur, aybaşı dönemlerinde cinsel ilişkide bulunmayın, çocuk olursa bencil olur, pazartesi gecesi hanımla ilişkide bulunun, çocuk olursa cesur olur, cumartesi gecesi hanım hamile kalırsa, çocuk gayretli ve çalışkan olur gibi inançlar vardır.

Türkmenler, ırımların (inançların) çoğunu dinden aldıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle hayatlarına ve davranışlarına tamamen ırımlar hakimdir. Örneğin, dine göre telpeksiz (takkesiz) namaz kılınır, fakat ırımlara göre kılınmadığı için, onlar da telpeksiz namaz kılmamaktadırlar. Bu nedenle Türkmenler yapacakları her işi ırımlara göre ayarlamaktadırlar.

D- ırımların Görüldüğü Alanlar

1- Toy (Düğün) ırımları

Türkmenler düğün günlerini ırımlara göre belirler. ırımların Türkmenlerin toplumsal yaşantısında, aile hayatında, evlenme ve düğün törenlerinin çok büyük bir yeri vardır. Düğünün başlamasından sonuna kadar ilginç ırımlar yer almaktadır. Bu ırımlarda Türkmen boyları (tire-tayfaları) arasında değişiklikler vardır.

Türkmenler kız ve erkek çocuklarını evlendirirken, kız istemeye giden kişiler "sahetli" (uğurlu) günlerde giderler. Kız istemeye gidenler başlarına beyaz yağlık (örtü) takarlar. Bu dönürcülere Türkmenler "savcı" demektedirler. Savcılar göz kapaklarına beyaz pamuk yapıştırırlar, bunlara "gözleri pamuklu" denilmektedir. Savcılar kız evine tuz götürür ve onların çöreğini (ekmeğine) tuz batırarak yerler. Savcılar kız istemeye giderken şeker ve ekmeğe götürürler, ekmeğe rızık bolluğuna, şeker ise tatlı ilişkiler kurmayı arzu ettiklerine işaret eder. Teke boyunda kızın ailesi kızını vermek istemiyorsa, savcıların ayak izleri sürgüyle temizlenmektedir. Salır boyunda kız istemeye giden savcılar, sofrayı açarak yarım çöreği değil de kırılmamış olandan alır, tuzunu tadar. Bunun anlamı, misafir olarak gelen sizinle akraba olmak istiyor demektir. Misafirin getirdiği şekeri, evin hanımını sofraya koyarsa kızını vermeye razı, koymazsa razı olmadığı anlaşılır. Ersari boyunda, erkeğin annesi kızın başına kırmızı eşarp takarsa bu kızın nişanlı olduğu anlaşılır. İlk defa kız istemeye gidildiğinde ev sahibinin dantelli yastıklarını misafir çevirirse, işin biteceği anlaşılır. Ersariler kız istemeye gittiklerinde kapı önünü baba başındaki telpeği ile anne de eşarpla süpürür. Kız tarafı razı ise misafirleri ve hediyeleri içeri alır. Eve ikinci sefer giderken pişmiş et getirilir, bu işin bittiğinin işaretidir.

Türkmenler kızın "dokuzunu" (çeyizini) götürürken onun eşarabının ucu ve gömleklilik kumaşın parçasını odada yakarlar, bu ırım gelinimiz ateş gibi olsun diye yapılmaktadır. Kızın dokuzundaki kumaşlar biçilirken, etrafında oturan insanlara birer parça kumaş kesilerek verilir. Kızın çeyizine konulan her kumaş ve takı dokuz tane olmak zorundadır. Bu nedenle çeyize, kızın dokuzu denilmektedir. Teke Türkmenlerinde kız istemeye giderken yolun üzerine beyaz ipli iğne atılmaktadır. Bunun anlamı, yolumuz ak olsun, işlerimiz kolay olsun demektir. Gelin almaya gidildiği vakit gelenlere tatlı su ikram edilir. Erkeğin yengesi çaydanlığın ucuna para takmaktadır. Gelin kızın yüzüne ayna tutulur ki şansını açık olsun, kaynatılmış yumurta yedirilir ki çok çocukları olsun. Bir yerde iki düğün olsa birbirlerine ekmeğe verilmelidir, yoksa düğünün çileli olacağına inanılmaktadır. Gelin taksiiye

bindirilirken hemen çabuk binmez, biner geri iner, çabuk binerse kocayı çok istiyor diye alay edilmektedir.⁶

Gelin almaya gelenler geri dönmeden, kızın şansını açık olsun diye yengesine gaz lambası vermektedirler. Kızın yengesi de gelin arabası evden ayrıldığı zaman testi kırmaktadır. Gelin arabası ve konvoy, yolun iki tarafına yakılan ateşin arasından geçirilmektedir. Türkmen halk ırımlarına göre ateş bütün kötülükleri yok etmekte ve habis ruhları öldürmektedir. Damadın akrabaları, kız tarafından bir şey alırsa, kendi evlerinde de düğün veya başka bir toplantı olacak diye inanılmaktadır. Geline nazar değmesin diye arabasına, deve tüyünden yapılmış siyah, beyaz renkte ip bağlanmaktadır. Damadın akrabaları, kız evinden, ağaçtan yapılmış kazık getirirler ve erkeğin evinin kapısının önüne çıkarlar. Bunu gelin kız geldiği eve bağlı kalsın diye yapmaktadırlar.

Gelin arabası eve geldiği zaman, damatla kız dışarı çıkarken, arkadaşları üzerlerine küçük taş atarlar. Bunun anlamı, hayatın iyi günleri olduğu gibi, kötü günleri de var unutma, demektir. Gelin eve girerken ateş üzerinden geçirilmektedir ve ocağın çevresinde dolaştırılmaktadır. Kayın valide, gelinin başından şeker saçmaktadır. Bunu yeni evlenenlerin hayatlarının tatlı ve mutlu olması için yapmaktadırlar. Gelin eve girerken bir elini tere yağına, diğer elini tuza değdirirler. Bunu yeni evli çiftler bolluk içinde yaşasın diye yapmaktadırlar. Gelin odaya girdiği zaman, kayın valide karşılar ve selam verir, elini gelinin başına kor ve iyi dileklerde bulunur, gelinin ayağına yavaşça basar. Bunun anlamı, gelin bu evde bulunanların emri altına girmiştir demektir. Gelinin yatak odasına çocuk beşiği koyarlar ve yatağın üzerine erkek çocuk bırakırlar. Bu gelinin çok çocuğu olması ve ilk çocuk erkek olsun diye yapılmaktadır.

Türkmenlerde gelin kayın pederinin evine getirildiğinde dış kapıdan oturacağı yere kadar, yolu üzerine beyaz halı serilmektedir. Gelin beyaz halı üzerinden yürütülerek götürülmektedir. Bu yolu ak olsun, saflık duruluk ve temiz olarak kapıdan girsın demektir. Geline görmeye gelenler yüzünü açar ve "tüveleme tüveleme", "Maşallah nazar değmesin", "Hüda nazardan korusun", diye dua ederler. Ersari ve Teke Türkmenlerinde nikah kıyılırken erkeğin yakını olan kadınlar sürekli makas açıp kapatarak ses çıkarmaktadırlar. Böyle yapmalarının sebebi, evde şeytan ve kötü ruhlar varsa, iki gencin arasına girmemesi içindir. Nikah kıyıldıktan sonra, gelin kocasının botlarını çıkartır, kuşağını çözer ve gömleğinin düğmelerini açar. Bunun anlamı, geline ömür boyu kocasının hizmetini yapması gerektiğini hatırlatır. Türkmenlerde oğul vermek kız çıkarmak (evlendirme) adeti ile ilgili birçok ırım vardır.

1- Türkmenlerde düğün yapılacağı tarih, yıldızlara bakarak molla tarafından belirlenir.

2- Nikahtan sonra, gelin ve damada cesur olsun diye yürek ve böbrek yedirirler.

3- Gelinin eline un sürülerek onun hayatta mutlu olması dilenir.

4- Gelin evin avlusuna girdiğinde "yüzerlik" otu yakılarak tütsü yapılır.

⁶ A. SULTANOVA, "Türkmenlerin Evlenme Merasimlerine Bağlı İrımlar" Diller Dünyası Dergisi, Matbuat yayını, mart-nisan, sayı, 2. Aşkabat, 1995, s. 53.

5- Hamile kadının ağrılarını başladığı zaman kolay doğum yapsın diye silahla ateş aarlar.

6- Doğumdan sonra uyuduğu zaman kadını al basmasın diye yanında erkek bulundurulur.

7- Kadını al basmaması için yanına demir, süpürge ve ateş konulmaktadır.

8- Doğum yapan kadının başında al örtü varsa erkek, sarı örtü varsa kızı olmuştur.

9- Çocuğu ziyarete gelenler “oğul devletin başı, kız da olursa gönül hoşı” derler.

10-Doğumdan kırk gün sonra çocuk ve annesi kırk bir tane kaşığın suyu ile yıkanmaktadır.

11-Çocuk yıkandıktan sonra erkeği tazı, kızı at derisine sararlar ki cesaretli ve uysal olsun.

12-Yeni doğan bebeğin yıkanmış eşyalarının gündüz dışarı bırakılması uygun görülmez.

13-Bir kadın hamileyken tavşan eti yerse çocuğun sakat olacağı inancı vardır.

14-Doğuma yakın anne adayını eşeğe binerse çocuğu aptal ve tembel olur.

15-Hamile kadın ata binerse çocuğun yiğit olacağı inancı vardır.

16-Hamileyken aya baksa çocuk güzel, yüzüne elma sürse yanakları kırmızı olur.

17-Hamile kadın çirkin adam, deve ve tavşan görse çocuk çirkin olur.

18-Hamileyken yılan görse çevik, kurt görse kahraman, koyun görse uslu olur.

19-Kadın rüyada buğday ve at görse çocuğun rızkı bol ve kahraman olur.

20-Anne adayını rüyada süs eşyaşı görse kız, para görürse erkek çocuğu olur.

21-Yeni doğan çocuğun ağzında diş olursa, babasına kötü davranacağına inanılmaktadır.

22-Hamile bir kadın devenin altından geçerse çocuğu kuvvetli olur.

23-Yeni doğan çocuk zar içinde olursa, öksüz kalacağına inanılmaktadır.

24-Çocuğu ziyarete gelenler iyi işitsin diye kulağının üzerine para koyarlar.

25-Doğum anında çocuğu kötü ruhlardan korumak için ateşte tütsü yapılmaktadır.

26-Çocuğun ilk çıkan tırnakları kesilerek eli una batırılır ki çocuk hırsız olmasın.

27-İlk saçı kesildiği zaman, altınla tartılarak karşılığı fakirlere verilir.

28-Çocuk doğduğu zaman erkeğe iki, kıza bir kurban kesilerek yemek ziyafeti verilir.

29-Çocuğun ismi molla kulağına ezan okuduktan sonra dedesi tarafından konulmaktadır.

30-Çocuk doğduğu zaman kırk gün beşikte değil, yerde yatırılır.

31-Çocuğu doğduğu zaman tuzlu suyla yıkamaktadırlar.

32-Erkek çocuk doğduğu zaman “oğul doğdu ak evin üstüne gün doğdu” derler.

33-Çocuğu olmayan kadınlar, çok çocuğu olan kadının gömleğini giyerler.

2-Dine Bağlı İrınlar

Türkmenlerin İslam dinine girmezden önceki dini Gök Tanrı inancı idi. Türkmençe’de gök; Asman, direk ve mavi anlamına gelir. Gök Tanrı bütün canlı ve cansızların yaratıcısıdır. Gök Tanrı inancında yerin (toprağın) itibarı vardır. Ölünün defni anlamında “yere cayladık” şunu yer aldı, artık o kişinin hayatı yerde devam ediyor diye inanılmaktadır. Türkmençe’de “cay” ev demektir. Merhumu caylamak ölüyü gömmektir. Ölen adamı asıl ve devamlı olan evine koyduk orada ebediyen yaşasın denilmektedir.

Türkmenlerde Tanrı Huda demektir. Huda korusun ve saklasın diye dua edilmektedir. Türkmen halkında iki büyük kutsiyet vardır. Biri Huda, diğeri Hakan, Lider, Prezident’ tir. Orta Asya’da ve Türkmenler arasında çok görülen eski dinlerden biri de “Zaraostrizm” inancıdır. Bu dinin Orta Asya’da doğduğu ve memleketinin de Harezmi olduğu bilinmektedir.⁷ Din; insanları yaratılıştaki sebep ve amaçlardan haberdar eden, insanlara aydınlık ve mutluluk yollarını gösteren, onları kendi tercihleri ve seçme hürriyetleriyle özünde doğru ve güzel olan işlerin hal ve hareketlerine sevk eden ve Allah (cc) tarafından konulan prensipler bütünüdür. Bu prensipleri Peygamberler, Allah tarafından kendilerine vahiy yoluyla gelenleri, insanlara duyurmuş, hak ve hakikati anlatmışlardır. Dinle ilgili ırınlar şunlardır:

- 1- Elini yıkadıktan sonra sallama, şeytan eline yapışır.
- 2- Mukaddes yerlere sağ ayakla girilmelidir.
- 3- Parmaklarını kaç defa çıtırdatarsan, şeytan o kadar ömrünü kısaltır.
- 4- Dişleri süpürge çöpüyle temizlemek günahdır.
- 5- Ayakta yemek yersen, şeytan rızkını yer.
- 6- Yalan söyleyenin evinden bereket gider.
- 7- Sözünde durmayan adamın evinde huzur olmaz.
- 8- Yeminini bozan kimsenin, sağlığı bozulur ve ömrü kısa olur.
- 9- Tandırda çörek pişerken erkek adamın orada durması doğru değildir.
- 10-İğde ağcının altında uyumak doğru değildir.
- 11-Ayak basılan yere kirlı su ve ak zatları (un, süt, ayran gibi) dökmek günahdır.
- 12-Ev süpürüldükten sonra süpürge duvara dik olarak bırakılmaz.

⁷ Nazar ŞÜKÜROV, Dinlerin Döreyişi, Ruh yayımları, Aşkabat, 1981, s. 40.

- 13-Akşam ev temizlendikten sonra çöpler dışarı atılmaz, evin bereketi gider.
- 14-Evden biri yolculuğa çıktığı zaman gideceği yere varıncaya kadar ev süpürülmez.
- 15-Evden birisi vefat etmişse kırk gün radyo, televizyon ve teyp çaldırılmaz.
- 16-Cenaze olan evdeki kadınlar siyah örtü takar, erkekler başına siyah telpek (takke) giyer.
- 17-Nazar değmesin diye ellerine, boynuna siyah-beyaz ip bağlamaktadırlar.
- 18-Hava karardıktan sonra hayvan kesmek günahtır.
- 19-Ayakta def-i hacet yapan kimse fakirleşir, kazancının bereketi olmaz.
- 20-Kurban bayram günleri salıncakta sallanırsan günahlar dökülür diye inanılmaktadır.
- 21-Kurban bayramından bir gün önce ve bayramdan bir gün sonra kurban kesme inancı vardır.
- 22-Bayram günü yola gidecekler, kurbanın kulağını keserek kan akıtmaktadır.
- 23-Türkmenlerde kadınlar kurban kesme veya kestirme hakkına sahip değildir.
- 24-Genç kızlar kismetlerinin açılması için gelinin başından atılan şekerden alırlar.
- 25-Kismetlerinin açılması için değirmene gidip kiremitleri ters çevirmektedirler.
- 26-Nevruz günü gençler tekke ve türbeleri ziyaret ederek dilek ve temennide bulunurlar.
- 27- Türkmenlerde nevruz günü dini bayram olarak kabul edilmekte ve kutlanmaktadır.

3-İnsan Bedeni İle İlgili İrılar

Türkmenlerin eski inançlarından olan Şamanlıkta ruhun bekası, ahiret hayatı, cennet ve cehennem akideleri, Tanrıya ve ecdada kurban inançları da İslamiyet'te daha gelişmiş olduğundan, kültürel bakımdan bir uyumsuzluk söz konusu olmamış ve bu inançlar eski inançların bir tekamülü olarak görülmüştür. Türkmenlerin keramet sahibi her derde deva bulan, gaipden haber veren kamların yerine İslam şeyhleri ve evliyası geçerken burada da sessiz bir kaynaşma olmuştur.

Müslüman olan Türkmenlerin ata ve babaları hem Şamanlara, hem de evliyaya benziyordu. Türkmenlerin kendi kahramanları Alp- erenler şekli ile kutsiyet kazanıyor ve İslam Türkmen gazileri ile birleşiyordu. Nitekim bugün de ermek, ermiş ve eren kelimeleri hala bu dini manaları muhafaza etmektedir. Türkmenler İslam dinine ait bir çok mefhum ve istihlaları kendi din ve dillerinde bularak İslam devrinde de kullanmışlardır. Şamanlıkta mübarek ruhlar varsa da melek olmadığından, İslam'ın bu mefhumunu ferişte ile karşılamışlardır.⁸ İnsan bedeni ile ilgili ırılar şunlardır:

⁸ Abdulkadir İNAN, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu yayını, Ankara, 1986, s. 73.

1- İnsanın bedeninden bölünüp ayrılan saç, dişe, tırnağa birisi basarsa sahibi hasta olur.

2- Burnunun içi kaşınırsa düğün haberi alacağına işarettir.

3-Yatan kimsenin üzerinden geçmemeli, hastalanma ihtimali olabilir.

4- Karanlıkta aynaya bakarak saçını tararsan günah kazanırsın.

5- Gece tırnağını kesersen günah kazanırsın

6- Kızın eli ağırırsa o zaman kızı bekar biri hatırlıyor demektir.

7- Kulağın kaşınıyorsa, gıybetin yapılıyor demektir

8- Pazar günü öksürürsen, misafirliğe gideceksin.

9- Perşembe günü öksürürsen,uzak yola gideceksin.

10-Sağ elinin içinin kaşınması, paranın geleceğine dair bir alamettir.

11-Tükürdüğünde tükürüğünün bir damlası üzerine düşerse yeni giysi giyeceksin.

12-Çocuğun kırılmış dişini atın ayak izlerinin altına gömersen,atın dişi gibi ak diş çıkar.

13-Eğer sağ kulağın kızarırsa, senin hakkında gerçeği konuşuyorlar demektir.

14-Eğer bekar yiğit çok uyuyorsa, gözü yamuk bir kızla evlenir.

15-Eğer yiğidin veya kızın ön dişlerinin arası açıksa uzak yerlerden evlenir.

16-Elma insana güç verir.

17-Boynun kaşınırsa ağlayacaksın.

18-Saçını taradığında şakırdarak şimşek çakıyorsa,o insan şanslı ve neşeli birisi olur.

19-Salı günü öksürürsen, misafir gelir.

20-Dudakların kaşınırsa öpüşeceksin.

21-Burnunun dışı kaşınırsa, uzak yerlerden haber gelecek.

22-Cuma günü hapsirirsen, buluşma olur.

23-Bir günde hem elin hem de ayağın tırnakları kesilmez.

24-Boynun kaşınırsa düğün oluyor demektir.

25-Kaşın kaşınıyorsa misafir gelecek demektir.

26-Kaşları bitişik olan insanlar çok zorluklar görür.

27-Kulağın kaşınırsa, yağmur yağacak.

28-Sağ kaşın seğirirse mutlu olacaksın

29-Sağ kulağın çınlarsa iyi haber gelecek.

30-Ayağının altı kaşınırsa yolculuğa çıkacaksın.

- 31-Yüzün kızarırsa ağlayacaksın.
- 32-Kulağın çınlarsa kimdir biri senin adını tutacak (seni anacak).
- 33-Dilini ısırırsan,bir kimse sana kızıyor veya gıybetin yapıyor.
- 34-Eğer bir kimse gittikten sonra,onun arkasından süpürgeyle süpürürsen o geri dönmeyecektir.
- 35-Annesine benzeyen çocuk şanslı ve mutlu olur.
- 36-Bir kimse elinden bıçak düşürürse erkek misafir, kaşık düşürürse kadın misafir gelir.
- 37-Eğer karı koca yemeklerini karanlıkta yerse, çocukları hırsız olur.
- 38-Kapının eşiğinde durup görüşürsen,kavga yaparsın.
- 39-Yeni gelen gelin eve sol ayağıyla atarsa şansız olur.
- 40-Sol kaşın seğirirse üzülürsün.
- 41-Yanağın kaşınırsa ağlayacaksın.
- 42-Sol kulağın çınlarsa kötü haber gelir.
- 43-Annesine benzeyen çocuğun şansı açık olur.
- 44-Kız eline iğne batırsa aşık olur.
- 45-Elinden bıçak kaçsa erkek, çömçe kaçsa kadın misafir gelir.

4- Hayat İrımları

Türkmenler ölülerin hatırasına nahar (yemek) ziyafetleri ve Huda : olu (Allah rızası için) davet yapmaktadırlar. Zenginler birçok kurban keserek halka yemek yedirmektedirler. Hazırlanan yemeklerin bir kısmını eski bir gelenek olarak ölünün mezarı üzerine dökerler.⁹ Türkmenler Müslüman oldukları halde geçmiş kültürlerinden olan depdessurları (adetleri) hala devam ettirmektedirler. En eski maddi kültürün kalıntıları toprak altında muhafaza edilerek çağımıza kadar ulaştığı gibi, gelenekçi toplumlarda da en eski devirlerin manevi kültür kalıntıları ruhların derinliklerinde sürüklenip günümüze kadar getirilmiştir. Çağdaş kültürün yüksek seviyesine ulaşan Türkmen halk topluluklarında da bu eski çağlardaki inançların tezahürlerine şahit oluyoruz. Örneğin, at nalını uğur saymak, mavi boncuk ve maşallah nazarlıkları takmak gibi inançların kökeni eski tarihlere kadar inmektedir.

Türkmenler İslamiyet'i din olarak kabul ettikten sonra, eski din ve inançlardan kalma bir çok görenek ve gelenekleri İslam dininin emirleri gibi muhafaza etmişlerdir. Örneğin, türbelere, kutlu sayılan ağaç ve çalılara çaput bağlama gibi. Bu adetler bütün Türkmenlerde görülmektedir. Çünkü bu adetler Orta Asya uluslarının eski dinleri olan Şamanizm'e mahsus önemli unsurlardan biridir. Türkmenlere göre bu adetler çok önemli bir dini ayindir. Türkmen halk inançlarına göre her dağın, her kutlu pınarın, göl ve ırmakların, kutlu ağaç ve kayaların manevi sahipleri vardır. Türkmenler orman,ağaç, su ve kayalara günümüzde de kurban sunmaya devam etmektedirler. Tanrının dostları sayılan ölülerin türbe parmaklıklarına, kutlu sayılan ağaç ve çalılara nezir niyetiyle çaput bağlama adeti

⁹ Ünver GUNAY, H. GÜNGÖR, *Türk Dini Tafihi*, Laçın yayını, Kayseri, 1998, s. 76.

Müslüman din adamları tarafından yasak edilmesine rağmen, zamanımızda bile onlarcasına rastlamak mümkündür.

Türkmenlerde, türbelere mum yakma adeti de eski adetlerden biridir. Eski çağlarda yalnız evliya sayılanların değil, başka ölümlerin de mezarlarında yahut öldükleri yerde mum yakmak veya ateş yakmak bir nevi kurban sayılmıştır. Bunun Kur'an hatim yaptırmaktan daha sevap olduğuna inanılmaktadır. Türkmenler arasında en çok kullanılan davranışlardan biri de muska ve tılsımlara inanma adetidir. Türkmenlerin inançlarına göre bazı nesnelere uğur veya uğursuzluk bulunur, uğurlu saydığı nesneyi boynuna asar ya da yanında taşır. Bu nesne taş veya ağaç parçası, bir bitki, garip görünen bir böcek ve kartal tırnağı vs. olabilmektedir. Bu muska ve tılsımların hastalıklardan, nazardan, göze görünmez bela ve kazalardan koruduklarına inanmaktadırlar. Türkmenler muskaları, sağlık, ev işleri, sevgi ilişkileri ve cesaretli olmak için de taktıklarını söylemişlerdir. Muskayı takan kişinin kötü davranışları ortadan kalkıyor, zekası açılıyor, ev ve aile ilişkileri düzgün oluyor, sevgi bağları kuruyor gibi inançlar da taşımaktadırlar.

Türkmenlerde muskaların içine Arapça dua yazılmaktadır. Muskalar kağıt, gümüş veya kumaştan olduğu gibi ağaçtan da olmaktadır. Muskaların içine kömür ve tuz koyma geleneği de halen devam etmektedir. Kömür ateşe, tuz berraklığa işaretler. Kömür ateşinin, kötü ruhlardan insanı koruyacağına, tuzla da geleceğin aydınlık, yolun ak olacağına inanılmaktadır. Türkmenistan'da çobanlar ve avcılar "dağdan" ağacından muska yapmaktadırlar. Deve tüyünden ala ip veya yılan şeklinde ip yapılarak evin kapısına asılmaktadır. Bunun evi ve orada yaşayanları koruyacağına inanılmaktadır. Zehirden korunmak için esrarengiz işaretlerle yazılmış muskalar taşımaktadırlar. Hayat ırımları olarak şunlar da görülmektedir:

- 1- Gün batarken beyaz şey (süt, un, şeker, pirinç) alışı-verişi yapmamalı, rızık gelmez.
- 2- Elbise üzerindeyken, yırtılan yer dikilirse, kendi aklını da dikmiş olur.
- 3- Cenaze cemaatının önü kesilmemeli, yoksa ecel peşine düşer.
- 4- Akşam para sayılmamalı ve borç verilmemelidir, kazancın bereketi gider.
- 5- Acı nesnelere birine verilirken tekli, tatlılar çift sayılı olmalıdır.
- 6- Düğün evine giderken çift, cenaze evine giderken tek ekmeğe götürülür.
- 7- Evde yılan öldürülürse, kötülük, bela ve musibet gelir.
- 8- Tavuk, horoz gibi öterse, sahibinin ölüm haberi gelir.
- 9- Ekmeği iki tarafından bölersen rızkın, tek elle bölersen saygın azalır.
- 10- Bebeğin altından iki elle kaldırılmamalı, ölü bebek öyle kaldırılır.
- 11- Boş salıncağı sallarsan çocuğunun başı ve kulağı ağrır.
- 12- Çörek yaparken hamur sıçarsa, misafir gelir.
- 13- Çocuk yerde emeklese, çay bardağının üzerine çöp çıkarsa misafir gelir.
- 14- Evin üzerinde karga öterse düğün olur.

- 15-Bıçağın keskin tarafı yukarı durursa, evde uyuşmazlık olur.¹⁰
- 16-Ayağının altı öpülen çocuk küt olur.
- 17-Çocuğun üzerinden atlanmaz, boyu kısılır.
- 18-Çocuğun ensesinden öpülmez, öpülen çocuk inatçı olur.
- 19-Hamile kadın çirkinleşirse kız, güzelleşirse erkek çocuk doğurur.
- 20-Kız annenin, anne de kızın elbisesini giyerse ömrü kısılır.
- 21-Kendi hanımının izinden yürümek doğru değildir.
- 22-Kündük (ıbrık) kibleye bakacak şekilde konmalıdır.
- 23-Çocuk ilk konuşmaya başladığı zaman baba derse oğlu, anne derse kızı olur.

5- Nazar İrmları

Göz değmesi, yani nazar inancı Türkmenlerde çok eskilere dayanan bir ırımdır. Günümüzde nazara inanan ve inanmayan da vardır. Türkmenler kendi aralarında konuşurlarken “ falan adamın gözü değer, bir maddeye baksa onu parçalar.” Çocuk hastalansa “ göz değdi” demektedirler. Göz değmemesi için “tüveleme-tüveleme” (maşallah-maşallah) derler. Gözünüzün değmemesi istiyorsanız tü tü diye tükürmeniz gerekmektedir, ayrıca “yaman gözden, dilden Huda (Allah) saklasın” diye dua etmeniz istenmektedir.

Göz değmesi bütün toplumlarda vardır.¹¹ Gözü degecek insanın alını düz, gözleri yeşil, aç gözlü, haset ve başkalarını istemeyen kişilerdir. Göz değmesinden korunmak için halk arasında çok çeşitli yollar ve yöntemler vardır. Türkmenlerde, yılanın ağzına tükürsen o yılan ölür ve bir daha göz değmez diye inanılmaktadır. Göz değmesinden korunmak için dua, muska, deve tüyü, alaca tüyden edilen ip bağ, yılan başı, domuz dişi, gümüş veya altın kaplı muska şeklinde “ dağdan” takmaktadırlar. Bu maddelerin insan organizmasına tesir ettiğine inanılmaktadır. Halk inanışlarına göre, yılan veya at kafası gibi kötü nesnelere, gözü degen adamın bakışı ilk önce oraya olduğu için kendinde bulunan göz enerjisi oraya aktarılıyor ve diğer insan ve canlılar korunmuş oluyor.¹² Göz değmesi ile ilgili ırımlar şunlardır:

- 1- Yeni ev yaparken göz değmesin diye evin temeline iğne, tuz ve kömür konulmaktadır.
- 2- Eve nazar değmemesi için balkona at, öküz veya koç kafası ve boynuzu takılmaktadır.
- 3- Hayvanlara göz değmemesi için ahıra yüzerlik otu asılmaktadır.
- 4- İnsanlar da göz değmemesi için, göz boncuğu ve dağdan takmaktadırlar.
- 5- Nazar değmiş olan bir insana, nazarı degenin giysisinden kesip tütsü yapılmalıdır.
- 6- Nazar degen kişinin başından kurşun dökülmektedir.

¹⁰ Oğulcemal ÇARIYEVA, “Dogayı Sözlər” Nesil Gazetesi, Aşkabat, 4/1/1994, s. 3

¹¹ Bayram GOÇMURADOV, **Türkmen Halk İrmları**, Maarif yayını, Aşkabat, 1995, s. 3

¹² Orazbay ORAYEV, **Adat**, Ruh yayını, Aşkabat, 1995, s. 173.

7- Kurşun tavanın tabanına çökerse kadın, üstüne çıkarsa erkeğin gözü değmiştir.

8- Hayvanlara yılan gömleği yedirirsen nazar isabet etmez.¹³

9- Çocukların beşiğine deniz hayvanlarının kabuklarını takarsan göz değmez.

10-Yeni doğan çocuğu ziyarete gelenlerin başından pişme (kavrulmuş mısır) saçarlar.

11- Çocuk görmeye gelenler "Bize de Huda yetirsin, yaşı uzun olsun, kem gözden korunsun" derler.

12- Nazar konusunda içinde göz bulunan el resminin etkili olduğuna inanılmaktadır.

13- Ayet yazılı kağıt, mazi ağacından yapılan nazarlık ve betük muskaları nazardan korur.

14- Yatır mezarları üzerindeki örtüden kesilen parçalar da insanı nazardan korur diye inanılır.

6- Yağmur İrımaları

Yağmur Duası, çok eski zamanlarda ortaya çıkmış ve yapılmış, şu anda da uygulanan bir gelenektir. Yağmur duasının ortaya çıkmasının en büyük nedeni, Türkmenlerin yerleşmiş buldukları yerlerde suyun az olmasıdır. Türkmenistan, diğer Türk Cumhuriyetleri içinde belli bir jeopolitik öneme sahip bir konumda bulunmaktadır. Türkmenistan uygarlığın başlangıcından beri göç ve fetih dalgalarına sahne olmuştur. Orta Asya Türk kültürünü ve İslam kültürünü muhafaza ederek güncel hayatın uygulama ve değer yargılarına yeni bir içerik ve nitelik kazandırmışlardır. Tarihin ilk topluluklarından bu yana ilahi gücü tam çözemeyen insanlar onun her türlü iyiliği ve kötülüğü yapabileceğini düşünmüşler ve onunla iyi geçinmenin yollarını aramışlardır. Dilekleri için veya dilekleri yerine gelince şükür etmek amacıyla adaklar adanmışlar, çeşitli büyüsel törensel işlemler uygulayarak kurban kesmişlerdir.¹⁴

Türkmenistan coğrafi şartlar itibarıyla sıcak ve kurak olduğu için yağmura çok büyük gereksinim duyulmaktadır. Türkmenler arasında gökten inen bereket olarak nitelendirilen yağmur kutsal bir nitelik kazanmıştır. Türkmenlerde su haftası ve bayramı kutlanılmaktadır. "Yağmur yağdır sultanım!" diye çocuklara bugün bile bolca dua yaptırılmaktadır. Türkmenler yağmura bereket adını vermişlerdir. İslam alimlerinden el- Biruni Türkmenlerin bir pınar (çeşme) yanındaki yerde bulunan taş ve kaya üzerindeki izlere secde ettikleri söylemektedir. Bereketli olan bu pınarı şöyle tarif ediyor; " Tus ile Abra şehirleri arasında bulunur, bu küçük göle benzeyen tatlı sulu bir pınardır. Türkmen ülkesinde Köpet Dağı'nda bulunur. Bu pınar kalkana benzer, suyu kenarı ile aynı seviyededir. Bu pınardan ordu bile içse suyu bir parmak kadar dahi eksilmez. Bu pınarın yanındaki kayada secde eden bir insanın ayak parmaklarıyla elinin ve dizlerinin izleri vardır. Yine bir çocuğun ayak ve eşeğinin

¹³ Bayram GOÇMURADOV, a. g. e. s. 46.

¹⁴ Ahmet GÖKBEL, "Türk Halk inançlarında Din ve Din Anlayışı (Kurban Kültü Örneği)", *Cumhuriyetin 75. Yılı Dinler Tarihi Açısından Din ve Din Anlayışı Sempozyumu*, 20-21, Kasım, Konya, 1998, s. 2.

tırnak izleri bulunmaktadır. Oğuz Türkleri (Türkmenler) bunları gördüklerinde yere kapanırlar ve secde ederler”¹⁵ demiştir.

Türkmenistan’ın Kerki şehrindeki Köyten Dağı Türkmenlerce kutsal sayılmaktadır. Türkmenler nerede bir dağ ve pınar görse oraya bir kayın ağacı diker ve orayı kutsal ve kerametli olarak görürler. Köyten dağındaki Kırk Kızlar mağarasının suyu da, kendisi de kutsal yerler arasında sayılmaktadır. Kırk kızlar mağarasındaki suyun zemzem kuyusundan geldiğine inanılmaktadır. Burada kurbanlar kesilir, ibadetler yapılır, dualar edilir, istek ve temennilerde bulunulur. Türkmenlerde su, pınar, dağ kültleri olduğu gibi orman ve ağaç kültü de çok yaygındır. Türkmenler şaman kültürü olan ağaç ve dağ kültlerini, eski devirlerdeki bütün ayinleri teferruatıyla muhafaza etmişlerdir. Kutlu ağaç ve pınar kültü bilhassa çocuğu olmayan kadınların ziyaret ettiği, adak dilediği ve çaput bağladığı yerler olmuştur.¹⁶ Sahrada çölde tek başına biten bir ağaç, ya bir pınar ya da büyük bir taş bulunsa, orası kutsal kabul edilerek ziyaret edilmektedir. Problemi olanlar bu tür yerlere gitmekte, kurban keserek dua etmekte, hatta orada gece yatarak sabahlamaktadırlar.

İnanç insana özgü bir fenomendir. Tanrıyla barışık olma isteği bir takım ibadetler ve ritüellerle tamamlanır. Bir istek duası olan yağmur dualarının kökeni arkaik ve geleneksel toplumlara, mitosların ritüel davranışlarıyla insana ve insan topluluklarının hayatlarını yöneten kurallar ve kurumların ilişkisine dayanır. Türkmenler yağmur yağması için Allah’a yakın olan dağ, mezar, yatır gibi yerleri ziyaret eder, kurban keser ve çok çeşitli dinsel ritüeller yapmaktadırlar. Yağmur ırmıkları şunlardır:

- 1- Kukla bebek yapılarak Tanrıdan yağmur yağdırması istenilmektedir.
- 2- Hayvanları birbirinden ve yavrularından ayırarak yağmur yağacağına inanılmaktadır.
- 3- Kaplumbağalar ağaca ters çevrilerek asılırsa yağmur yağar.
- 4- Yılan ve akrep yakılırsa yağmur yağar.
- 5- Kurban kesilerek dini vecibeler yerine getirilirse yağmur yağar.
- 6- Yatırın başında abdest alıp iki rekat namaz kılınırsa yağmur yağar.
- 7- Yağmur duası yapılırken ellerin ters çevrilmesi ve elbiselerin ters giyilmesi gerekir.
- 8- Yağmur duasını yaşlı veya ağzı dualı birisinin yapması uygun görülmektedir.
- 9- Yağmur duası tepelere ve yüksek yerlere çıkılarak yapılır.
- 10-Duaların söylenişi sırasında herkesin iştirak etmesi gerekir.
- 11-Yerleşim yerindeki herkes mutlaka yağmur duasına katılmalıdır.
- 12-Yağmur duasının yüksek sesle yapılması gerekmektedir.
- 13-Türkmenlerde yağmur duası şiir şeklinde de olmaktadır.

¹⁵ Abdulkadir İNAN, *Eski Türk Dini Tarihi*, Kültür Bakanlığı yayını, İstanbul, 1976, s. 185.

¹⁶ Abdulkadir İNAN, “Türk Boylarında Dağ, Ağaç (Orman) ve Pınar Kültü” *Makaleler ve İncelemeler II*, Ankara, 1991, s. 255-258.

Senin dek kadirde dileg diliyorım
 Rahim eyleyip yağmur yağdır sultanım
 Garibim kimsesizim sana yalvarıyorum
 Rahim eyleyip yağmur yağdır sultanım.

14- "Yağmur damlası altın tanesi" sözü Türkmenistan'ın çok yerinde yazılıdır.

SONUÇ

Türkmen halkının kendi başından geçen, tarihi tecrübelerine dayanan ve dilden dile, nesilden nesile günümüze kadar gelen birçok ırımırları olmuştur. Türkmen din adamları ırımlara batıl inanç demektedirler. Batıl inanç; dinin aslında bulunmayan, bir takım yollarla sonradan dine sokulan ve toplumda dini inanç gibi telakki olunan söz, fiil ve davranışların tümüne bidat, hurafe ve batıl inanç denilmektedir. İnsan yaratılışı itibariyle inanmaya ve telkine müsaittir. Başına bir bela, musibet, dert ve sıkıntı geldiği zaman, deva ve şifa umuduyla her çareye baş vurmakta ve her duyduğunu yapmaya kalkışmaktadır. İnsanların bu zaafırları ırımlara, yani halk inanışlarına bağlanmaya itmiştir.

İrımlar dinin gelenekselleşmesi olarak günümüzde de halk tarafından kullanılmaktadır. Herhangi bir toplumun bireylerinin çeşitli yollardan açığa vurdukları davranış örnekleri büyük ölçüde sosyo-ekonomik yapıların oluşturduğu kültür unsurlarından ileri gelmektedir. Türkmen ırımırları da toplumun geleneklerinden, inançlarından ve bireylerin arzu ve ortak çıkarlarından oluşmaktadır. Bunlar, toy (düğün) ırımırları, din ırımırları, insan bedeni ile ilgili ırımlar, hayat ve yağmur ırımırları gibi birçok inançlardan oluşmaktadır.

Türkmenistan'da ırımlar (halk inançları) insanların hayatlarına damgasını vurmuştur. Halkı, toplumsal kabullenme diyebileceğimiz inançlar ve gelenekler idare etmektedir. Eski inançlar, din kisvesine bürünerek kültürel miras olarak günümüze kadar varlığını sürdürmüşlerdir. Çünkü, halk inançları tarihi derinliklerden süzülerek gelmiş, belli tecrübelerle şekillenmiş bir birikim sonucu ortaya çıkmıştır. Toplumun bütün fertleri, o inanç ögesi hakkında müşterek duygu ve düşünceleri paylaşmaktadır. Türkmen halk inançları da tarihin derinliklerinden aldığı değerleri günümüze kadar taşımıştır.

KAYNAKÇA

- * Bu çalışma yazarın 1995-98 yılları arasında Türkmenistan'da sahası ile ilgili yaptığı araştırmalara dayalıdır.
- ** C.Ü. İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Öğretim Üyesi.
- 1- ORAYEV Orazbay, **İrılar**, Ruh yayını, Aşkat, Türkmenistan, 1993, s. 3.
  - 2- HANÇERLİOĞLU Orhan, **İnanç Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1975, s. 270.
  - 3- ÇELİK Ali, **İslam'ın Kabul Veya Reddettiği Halk İnançları**, Beyan yayını, İstanbul. 1995, s.21
  - 4- TANYU Hikmet, "Dini Folklor Veya Manevi Halk İnançları ", **A.Ü.İ.F.D. C. XXIII**. Ankara, 1980, s.123.
  - 5- ÇARIYEVA Oğulcemal, "Din ve İrılar" **Vatan Gazetesi**, Aşkat, 17-11-1974, s.5.
  - 6- A. SULTANOVA, "Türkmenlerin Evlenme Merasimlerine Bağlı İrılar" **Diller Dünyası Dergisi**, Matbuat yayını, mart-nisan, sayı, 2, Aşkat, 1995, s.53.
  - 7- ŞÜKÜROV Nazar, **Dinlerin Döreyişi**, Ruh yayınları, Aşkat, 1981, s. 40.
  - 8- ÇARIYEVA Oğulcemal, "Dogayı Sözler" **Nesil Gazetesi**, Aşkat, 4/1/1994,s.4.
  - 9- ORAYEV D Orazbay, **Adat**, Ruh yayınları, Aşkat. 1995, s.173
  - 10- GOÇMURADOV Bayram, **Türkmen Halk İrıları**, Maarif yayını, Aşkat, 1995, s. 46.
  - 11- GÖKBEL Ahmet, "Türk halk İnançlarında Din ve Din Anlayışı (Kurban Kültü Örneği)", **Cumhuriyetin 75. Yılı Dinler Tarihi Açısından Din ve Din Anlayışı Sempozyumu**, 20-21, Kasım, Konya, 1998, s. 2.
  - 12- Abdulkadir İNAN, **Eski Türk Dini Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1976, s.185.
  - 13- Abdulkadir İNAN, **Tathte ve Günümüzde Şamanizm**, Türk Tarih Kurum yayını, Ankara, 1986, s.
  - 14- Abdulkadir İNAN, "Türk Boylarında Dağ, Ağaç (Orman) ve Pınar Kültü", **Makaleler ve incelemeler II**, Ankara, 1991, s. 255-258.
  - 15- Ünver GÜNAY, H. GÜNGÖR, **Türk Din Tarihi**, Laçın yayını, Kayseri, 1998, s. 76.